

TANKOSAVA HALÁLA

(Részlet a *Nyomorék Pera emlékiratai* c. regényből)

SLOBODAN SELENIC

Ajkam száraz, mint a papír. Nyelvem dohánytól cserzett, fekete és dagadt nyáltalan számban. Alkoholtól perzselt torkom süit, forró. Fejem furcsán könnyű és üres a törődött, kialvatlan testemen. Ébren vagyok, és tisztán látok, de valahogyan túlságosan, lázasan ébren és természetellenesen távolbalátón. Mintha súlytalan lennék és súlyom mégis lehúzza tolokocsimat, mozdulatlanul és kövéren terpeszkedem el szalonunkban. Még nem vagyok képes felfogni azt, amiről tudom, hogy megtörtént, mert az imént úgy zajlott le, mintha álom lett volna, olyan váratlanul és furcsán. A gondolat túl könnyen siklik kristálytisza és üres fejemben, az agy simára csiszolt felületén, hogy azután kipárologjon szememen és fülemen át, mielőtt még összekapcsolódna egy másik gondolattal, amely szintén magányosan bolyong könnyű, laza fejem kiszellőzött úrjében. Nem tudok két fogalmat összekötni. Semmit sem tudok felfogni azon kívül, hogy valami felfoghatatlan történt. Nem tudom, hogyan lehetséges ez. Tankosava! Ha bárki más is lett volna, megérteném, sőt azt gondolnám, hogy ez természetes. De ő, az én anyám! Hisz ez mégis túl nevetséges ahhoz, hogy az ember ne vessen. Elfog a vágy, hogy most azonnal odamenjek hozzá, és nem tudom, mit tegyek, összepofozzam, vagy összeecsókoljam a szemét, de mindenesetre alaposan.

Mikor láttam utoljára? Együtt voltunk a temetőben. Láttam, hogyan öntözi a gránátalmát Goran sírján. Halkan vinnogott. Azután hazajöttünk. Segített, hogy Draga Floridájából átszálljak a tolokocsimba. Akkor a szobámba mentem. Elaludtam. Mikor felébredtem, a szobában teljesen sötét volt. Nem ébredtem fel hirtelen. Először valami nyomást éreztem a nyakamon, de még nem voltam tudatában testemnek. A nyomást nyakamtól függetlenül is éreztem. Így valahogy; vagy a nyak nem az enyém, csak nyom, és én tudom, hogy ez a nyakamon van. Elmozdítottam fejem a rossz helyzetből, amelyben öntudatlanul feküdt, és felfogtam, hogy ez az én fejem a nyakamon, amely nyom. Felfogtam, hogy rólam van szó, hogy ez én vagyok itt valahol. Elaludva. Amint tudatosult bennem, hogy alszom, fejemben sápadtan megjelent az a gondolat, hogy létezik egy másik állapot is — hogy ébren is lehetnék. Hogy ellenőrizzem ezt a vérszegény, nem agresszív feltételezést, kinyitottam a szemem, és egyszerre csak észrevettem, hogy ott teljes a sötétség, míg itt bennem világosság van. Rögtön becsuktam a szemem, de most már túl sok volt a megoldásra váró probléma ahhoz, hogy

visszatérhetnék a nyugalmi állapotba. Létezésem fényéből ki kellett lépnem a szoba nyugtalan sötétjébe. Természetesen nem tudtam mindjárt, hogy ez az én szobám. Először eszembe kellett hogy jusson, mi előzte meg valóságon kívüli létemet. Érdekes, először Tankosavára emlékeztem, ahogyan segít kijönni az autóból. Azután néhány pillanattal még korábbra emlékeztem vissza. A Floridán a Rooseveltcúba érkeztem, majd gyorsan visszatértem házunkig. Itt már a tolókcocsiban voltam. Egy gondolatvillanásban átrohantam a szobáig terjedő teret, és végül magamba érkeztem a sötétben. Tudtam, hogy miután visszatértem a temetőből, tolókcocsimban elaludtam. Mikor? Mikor volt ez? — gondoltam. Ha tudnám, gondoltam, mikor volt ez, talán tudnám azt is, mikor van most. Tegnap kora reggel van most, vagy pedig holnap késő éjjel? Meddig léteztem tolókcocsimon és nyomorék edényemen kívül? Meddig tartott távollétem a szobából? Ha nappal volna, gondoltam, tájékozódhatnék az időben, de természetesen csak viszonylag, éppen annyira, hogy megmondjam: ma este, vagy pedig holnap reggel van-e. De sötét volt, és fogalmam sem volt róla, mennyit aludtam. Tudod, hogy órát sohasem hordok, mert ez a leghülyébb az összes gépezetek közül, amelyeket a lábasok kiagyaltak, így hát semmiképpen sem tudhattam, hány óra van. Azt hinném, hogy Draga lábas tiktakolóján négy volt, amikor visszajöttünk a temetőből. Azt hiszem, hogy most tavasz van, gondoltam, tehát a nappalok meghosszabbodtak, hogy később ismét megrövidüljenek, ergo nem lehet kevesebb kilenc óránál, de több lehet. Végtelenül több. Lehet, hogy már kilencvenkilencszer kilenccel több mint kilenc, és ezért talán most kevesebb is mint kilenc, mert a napok azért rövidültek meg, hogy később ismét meghosszabbodjanak. Ki tudná ezt, Dávid!, gondoltam. Abbahagytam a számolást, most már szinte teljesen ébren, de jóval kevésbé élénken, mint az előbb, leeresztett szemhéjaim mögött, valahogyan lustán, megrándult nyakkal.

Elhatároztam, hogy megfürdöm. Nagy nehezen leszálltam tolókcocsimról, és lihegve, köhögve elvonszoltam magam a szobámmal szembeni zuhanyozófülkéig. A fürdőben levetkőztem. A piszkos gatyát és az alsóinget meg a sáros nadrágot a sarokba dobtam, az inget meg a pulóvert pedig a fehér székre raktam. Csak ekkor jutott eszembe, hogy elfelejtettem tiszta alsóinget, gatyát és nadrágot magamhoz venni. Egy pillanatig haboztam, aztán elhatároztam, hogy meztelenül megyek ki a folyosóra a plakárig. Emlékszem, hogy akkor önmagának, úgy meztelenül és magányosan, valami szökésben levő kövér, fehér puhatestűre hasonlítottam. Gyorsan visszatértem a fehérneművel. A zuhanyozó alá ültem, és nagyon forró vizet engedtem magamra. Lassan adtam hozzá egyre több és több hideget. Amikor jól ledörzsöltem magam szivaccsal és Palmolive-val, a nagy törülközővel megszáritkoztam, és tiszta fehérneműt öltöttem, egészen frissnek éreztem magam.

Egészen tisztának éreztem magam, egészen tisztának éreztem magam, érzem, meg kell várnom, hogy elmúljon a fájdalom, amely kiszikkadt fejem úrjébe fűrődött, mielőtt még folytatnám a gondolkodást, miután a fájdalom elmegy, belátva, hogy nincs mit keresnie elszáradt, kiégett fejemben, amelyben biztosan a reggeli szürkületben kiürült, kiszellőztetlen, kihűlt és kitakarítatlan kávéház szaga terjeng; miután ez a halántékomban levő kés ráérőn megállapítja, hogy koponyámban az agy elszenesedett, mint az elszáradt dióbél a kemény és egészséges héj

mögött. Érzem, hogyan vonul vissza halántékomból, hogyan száll ki-ábrándultan a fájdalom világűrjébe, ahonnan, talán egy másik össze-tételben, erősebben vagy gyengébben újból irányt vesz valami méltóbb áldozat felé.

Egészen frissnek éreztem magam ledörzsölve Palmolive-val, megtö-rölve a nagy durva törülközővel, suhogósan és kikeményítve a tiszta fehérneműben. Még amikor a tus alatt ültem, eszembe jutott minden. Tudtam, hogy a szalonban Miloje és Blagoje ül illatosan és megfű-rödve, tiszta ingben és kifogástalanul vasalt ruhában. Nem tudtam, hány óra, és így nem voltam biztos benne, megérkezett-e Milan a lá-nyokkal, és csak azért — semmilyen más ok nem volt erre —, csak azért, hogy megtudjam, megérkeztek-e a lányok, vagy pedig talán már elmentek, vagy éppen Miloje szobájában vannak, vagy nem jöhettek el, csak azért, hogy megtudjam, mi van a lányokkal, mert ők ismeretlenül megjelentek felfrissített testemben — csak azért láttam meg Tanko-savát.

Tudtam pontosan, hogyan történt. Megindultam a konyha felé csak azért, mert ismeretlen lányok jelentek meg felfrissült testemben. Tudni akartam, hány óra van, mielőtt még eldönténém, csatlakozom-e ahhoz a mulatsághoz, amelyet Miloje már évek óta rendez a számomra, miat-tam, tudtam ezt, természetesen, noha apám sohasem ismerné be, hogy a nőket miattam és értem hozták el a tavalyi, a tavalyelőtti és az idei május harmadikán, és hogy május harmadika olyan dátum, amely bármi miatt is különbözne minden más dátumtól életemben, Miloje és Tankosava életében. Erről nem beszélnek. Ez egyike a tudott dol-goknak. A nők Miloje ama badarságai közé tartoznak, amelyek sem-miben sem különböznek a fölösleges angol könyvektől. Tudtam, ezért nem jött senki a szobába, hogy felébresszen, ezért hagyták, hogy át-aludjam azt a mulatságot, amit miattam és értem rendeztek. Biztos vagyok benne. Nincs semmi kétség efelől azért, mert ma igenis május harmadika van. A többi mulatságot, amit Miloje a mi lakásunkban vagy Mila lakásán rendezett, talán nemcsak értem rendezték, noha ezeket is miattam csinálták, de ezt a május harmadiki, születésnap-i mulatságot Miloje az ő nyomorék fiának rendezte, semmi kétség sincs efelől, habár erről semmi áron nem beszélnek, még annak az árán sem, hogy a mulatságból kimarad az ünnepelt.

Elhaladtam a szobám előtti kis folyosón, de nem fordultam a szalon felé, hanem jobbra, az előszoba felé, a ház mellékbejárata előtt, aztán a hosszú folyosón, Tankosava kis szobája mellett a konyha felé. Meg-álltam az ajtó előtt, azzal a szándékkal, hogy hallgatódzok, bent van-e, de láttam, hogy a konyhában ég a villany, és időben rájöttem, hogy ott csak Tankosava lehet, mert Ivana elment rokonaihoz Szlovéniába. Ak-kor megláttam. Egyedül ült a tűzhely melletti hokedlin, szétterpesztett lábbal, térdeire könyökölve. Egy pontot bámult. Nem hallotta, hogy jövök, és így néhány pillanatig az ajtóból néztem. A csend megdermesz-tett mindent körülöttem. Csak az hallatszott, hogy az idő monotonul tiktakolva szétfolyik a konyhában. Hihetetlenül magányosnak tűnt nek-em. Tudom, hogy még magamban meg is kérdeztem, mit is csinál Tankosava most, amikor nem dolgozik, amikor egyedül van. Amikor én egyedül vagyok, gondolkodom vagy olvasok, Draga a képeslapokat lapozgatja, vagy levelet ír, Miloje társaságot keres, ha egyedül van, mindegy, kit, mindegy, mikor, mert már évek óta nem tud egyedül

maradni, de mit csinál Tankosava, gondoltam, mit csinál, ha nem dolgozik és nem tud olvasni, nem tud gondolkodni és nincs kit keresnie? Nem volt kendő a fején, és ekkor láttam először, hogy haja kócos vékony fonatokba van kötve, és körben nagy fekete hajtúkkal felerősítve, és hogy szinte teljesen ősz, de valahogyan színtelenül ősz, ami meglepett. Sohasem gondoltam a hajára — ki gondolna még Tankosava hajára —, de tudtam, hogy fekete, mint a szén, zsiros és vastag. Most elvékonyodott, elveszítette a színét, nem is annyira megőszült, mint inkább kifakult valahogyan, vagy mi. Egészen mozdulatlanul ült. Azt gondoltam, hogy már órákon át üldögél így mozdulatlanul, mert láttam a vekkeren, hogy pontosan tizenegy óra van. Megpróbálok visszaemlékezni minden részletre, mert ez nagyon fontos; minden gondolatomra, tudatában annak a veszélynek, hogy a tompaságig koptatva, üres fejjel és szívvel, valami hideg és száraz kétségbeeséssel leöntve, mint a hegy a vastag, megfagyott hóval, még képzelődni is kezdhetnék. De nem akarok. Fájjon, ahogyan csak akar. Dőljön össze minden, ha akar, de tudom, hogy most nem szabad hazudnom, mellébeszélésekkel védekezni. Meg kell állnod, Pero, gondolom, és kifizített mellkassal kell bevárnod azt, ami volt. De mégis kimondtam, valóban kimondtam, még hozzá eléggé gyengéden, mert — ezúttal nem hazudok, tényleg megállt a gombóc a torkomban, amikor megláttam ilyen magányosan, elvékonyodott hajjal az üres és csendes konyhában könyököibe:

— Nem alszol még?

Összerezcent, és rögtön az ölében fekvő kendőért nyúlt, hogy körülkösse fejét, valahogyan szégyenletesen lemeztelenített fejét. Barázdált arcán boldog mosoly ömlött el. Tankosava elégedett volt, hogy bejött. Tankosava boldog volt, hogy bejött az ő nyomorék és szerencsétlen fia. Tankosava tudta, hogy nyomorék vagyok és szerencsétlen. Tankosavának nehezére esett egyedül maradnia. Éveken át. És én éveken át tudtam ezt, mint ahogyan az éjjel is tudtam, amikor benyitottam hozzá a konyhába és felrebbentettem a kérdésemmel, ahogyan lemeztelenített fejjel ült:

— Nem alszol még? — pedig tudtam, hogy engem vár, és hogy káposztás pite vár a sütőben, amit Tankosava készített azért, mert az éjjel május harmadika volt.

— Ugyan, dehogyis alszom — mondta kendőjét megkötve, sugárzó arccal várva, hogy bemegyek-e a konyhába vagy sem.

— Már vacsoráztak — mondta, és szembetűnő széles mozdulatával a szalon felé intett fejével, úgyhogy mindjárt világos volt előttem, hogy a lányok megjöttek Milával, és hogy Miloje türelmetlenül vár, de a világ semmi kincséért sem jönne és hívna meg a mulatságra, amelyre engem Blagoje, az ő utasítására — ebben biztos vagyok — már emlékeztetett délután, amikor elindult a szalonunkból.

— Eszek itt egy kicsit — mondtam Tankosavának, és tudtam és láttam, hogy hihetetlenül boldog ezért, pedig biztos vagyok benne, egészen biztos, hogy mindegy volna neki, miért határoztam úgy, hogy a konyhában eszek, amikor azt is kérhettem volna tőle, hogy az ételt hozza a szalonba; tudom, nem nehezelt volna rám, mert úgy döntöttem, hogy maradok, nem azért, hogy a kedvében járjak, hanem mert időre volt szükségem, hogy meggondoljam, elmegyek-e a nekem rendezett mulatságra, vagy pedig mégis, vagy pedig mégis kiállom, vagy pedig végtére is csak hívom Milát, vagy még őt sem fogom hívni, hanem be-

megyek a szobámba és könyvet olvasok, míg el nem sikerül aludnom. Nem hiszem, hogy Tana akár gondolt is arra, hogy miatta maradok, ha egyáltalán erre gondolt, ha gondolkodni tudott azokról az okokról, amelyek a konyhában tartanak engem, amikor olyan boldog volt, hogy vele maradok öt percre — öt percre, mindegy, az idő számára nem volt fontos, de mégis odaszaladt hozzám fürgén, mintha húszéves lenne, a tolokocsimhoz, és teljesen fölöslegesen segített, hogy az asztalig toljam. Azután rémülten, mintha égne a ház, kezdte kirakni az edényeket a frizsiderből, a káposztás pitét a meleg sütőből, a kenyeret a faliszekrényből, az evőeszközt a fiókból, és mindezt elébem rakosgatta. Közben egész idő alatt mesélt, boldogan, jókedvűen arról, hogy mit csinál, semmi fontosat, meg arról, hogy a káposztás pite nagyon finom, hogy a pástétom friss, hogy a szalonnát Blagoje hozta Fidjelovciból, hogy kóstoljam meg a paprikát is — ő maga savanyította, és mind ilyesmit, ami nem érdekelt, amit, az igazság kedvéért mondván, nem is hallgattam. Szelt nekem kenyeret, közelebb tologatta hozzám a tányérokot, és minden pillanatban felugrott az asztaltól egyre újabb és újabb edényeket hozva salátával, szardíniával, sajttal, vajjal, tejföllel, kolbászsal, péstétommal, libazsírral és mit tudom még milyen csemegével a frizsiderből és a függő faliszekrényekből. Miután talán mindent előszedett, ami bennük volt, leült velem szemben, az asztalra könyökölt, és olyan szerelmesen nézett rám, hogy le kellett sütnöm, be kell val-lanom, le kellett sütnöm a szemem; tekintetemet mindenáron el akarta kapni. Nem hazudok, istenemre mondom, nem hazudok, nincs helye hazugságnak, nincs ideje az ügyeskedésnek, túlságosan sok is volt belőle, üres fejemben csörömpöl a hazugság emléke — valami szép szót akartam mondani neki, fáj a torkomban és a mellemben, míg néztem az én boldog és nagyban beszélő édesanyámat, Tanát — akartam mondani neki valamit, de a szégyen, de a tudás, de a tudás nem engedte, hogy ezt megtegyem. Mennyivel könnyebb volna, ha megtettem volna, bár megbénulna a nyelvem, adná az isten, az isten adná, hogy nem, hogy nem mondtam: „Tana, kitűnőek a paprikáid”, legalább ezt mondtam volna, de nem mondtam, beismerem, hallgattam és ettem. Nem zavartam ugyan el, pedig megtehettem volna, természetesen megtehettem volna, mint ahogy többször is megtettem, ha a torkomon akadt gyengéd szó túl nagy fájdalmat okozott azért, mert nem tudtam kimondani. Nem zavartam el. Pedig megtehettem volna. Következmények nélkül. Azt hiszem, nem tévedek: várta, hogy elzavarják. Félelmet lát-tam mosolygós, beszédes szemében, mert tudta, hogy bármelyik pillan-atban félbeszakíthatom ünnepét. És lám, nem zavartam el. Hallgattam meséjét, és gondoltam gondolataimat, megpróbáltam megoldani dilemmámat.

Annyira fáradt vagyok, és fejem olyan üres, olyan könnyű a vállaimon, hogy nem esik túlságosan nehezemre ez a beismerés: mehetnékem volt a szalonba, mert szégyenletes, ocsmány férfiasságom veszélyesen kinzott. Mila nem volt már két hete nálam, sem Mila, sem bármelyik más nő, és így az utóbbi napokban háromszor randán és ragadósan ébredtem fel éjjel, dühösen magamra, undorodva magamtól. És most, míg a pástétomot eszem és Tankosava fecsegését hallgatom (vagy majd csak ezután fogom hallgatni meséjét, vagy majd csak ezután fogom enni a pástétomot, vagy csak ezután ülök majd üres fejjel a szalonba, az imént elmúlt éjszaka után, vagy majd csak ezután fogok

hallgatni és ülni a konyhában, miközben Tankosava körülöttem szaladgál), míg szórakozottan tudom, hogy boldog és egy kicsit, egészen kicsit fél, hogy boldogságának túl gyorsan véget vetek, már magának a szalonnak a gondolata is merevíti pálcámat a lábam között. Bolondság ez, tudom, de így van. Mindent tudok, hogy mi lesz a szalonban, és nincs mehetnékem oda, ahol, tudom, kétségbeesett leszek és undor fog el, amikor Mila elalszik mellettem az ágyban; ahol az új lányok szemük mélyén kíváncsisággal titokban méregetnek majd egy kicsit, egészen kicsi rettegéssel a mosolyukban, mindent tudok, de mégis, azt latolgatva, hogy menjek-e a szalonba, tudtam, hogy biztosan, okvetlenül elmegyek és mindent kiállok, Miloje félelmét is, nehogy valamelyik lány megsértsen, és mohóságának kitörését is, és Blagoje kövérkés, valahogyan szennyes, sietős türelmetlenségét, esetleg a lányok affektálását, bár pontosan tudják, miért jöttek, mindezt ki fogom bírni, hogy fájdalmasan kemény farkam megpuhuljon Mila kövér és lágy combjai között.

Mila combjai lesznek, gondoltam, míg a szalonra gondoltam, mert, Dávid, annyira könnyebb és annyira kellemesebb az én megkínzott fejemnek Milára gondolnia, mint az elmúlt éjszakára, hogy képes vagyok azt gondolni, valószínűleg azt gondolnám, ami neked természetesen semmiképpen sem tetszene, valószínűleg tudnám azt, amire most gondolok és ami félreérthetetlen: üres fejemnek a benne levő csúnya emlékekkel a legkönnyebb Milára gondolnia, az örök Milára, aki kívül van a körülményeken, akinek nincs életrajza, pedig már majd húsz éve helyet foglal életünkben. Nem szép Mila, ámbár nem is csúnya. Mila nem okos, nem buta, Mila, ha jobban meggondolom, nem is kedves, nem is aranyos, hanem valami, ami teret foglal el a mi szalonunkban, valakinek az ágyában, az én életemben vagy Miloje életében, láthatóan, amikor szükség van rá, megtapinthatóan, ha akarom, szórakozottan, ha kívánják, súlytalanul lelkiismeretünkben és tudatunkban.

Olyan kellemes Milára gondolni! Életemben még nem találkoztam emberrel, aki nem kényszerített volna arra, hogy két szó után felfigyeljek az őt körülvevő körülményekre. Nincs egyetlen férfi és egyetlen nő sem, akivel sűrűlődtam az életben, akire ferde szemmel néztem, aki gyomorszájon vágott, vagy tarkón kópótt, nincs ember, akire gondoltam, vagy aki hallott rólam, még ha egyáltalán semmit sem tudok erről, nincs senki, aki meg nem terhelt volna körülményeivel. Még az a legócskább prostituált is az Aleksandar Glišić utcából, aki foghíjas szájával kettőtől hatig fogad, még az is, aki követeli, hogy előre fizessek neki, az sem szalasztja el az alkalmat, hogy be ne keverjen a körülményei közé, még ha fejvesztve rohanok is, mihelyt kirázom a zsebemből a dupla árat mint különleges illetéket a lábatlanok számára, még neki is sikerül elmesélni, hogy fél a gazdasszonytól, mert tizenötödiktől föl akarja mondani neki a szobát, vágyát, hogy felhozza a faluról a lányát, ahol a nagyanyja veri, életének szerencsétlenségét, amely egy dúsgazdag külföldi ágyában kezdődött, akinek végül is a felesége nem adta meg a válást. Nincs olyan lábas, akit az életben megkérdeztem, hogy van és nem mesélte volna el, hogy nincs pénze fára, nincs olyan koldus, akinek egy tízest adtam, és nem adta volna tudtomra kívánságát, hogy nekem is, olyannak, amilyen vagyok, az isten fizesse meg a jószágomat, nincs boldogság a lábasok között, nincs béke ennyi körülmény között. Az egész világúrt megszámlálhatatlan

csápjaival egy hatalmas polip ölelte körül, amely emberéletekkel táplálkozik, és viszonzásul értelmetlen körülményekkel köti össze őket. A lábasok úgy belekeveredtek a körülmények közé, mint csibe a kenderkócba, és minél inkább igyekeznek kibogozni a csomókat és csomócskákat, annál jobban belegabalyodnak mások körülményeinek egyre újabb és újabb szálaiba, szálacskáiba, amelyek megszűnnek idegennek lenni, mert engem, az ártatlant is, megbéklyóznak.

Nem volna körülményeken kívüli lábas, ha Mila nem volna ezen a világon. A múlt nélküli, a jövő nélküli, a féltékenység nélküli, az erkölc nélküli, a lelkiismeret-furdalás nélküli Mila maga a pusztá jelen; ha ilyesmi létezhet, akkor ez minden kétséget kizáróan Mila.

Már évek óta Miloje titkárnője és leghűbb szeretője. Mindig itt van, ha mások nincsenek, Mila mindig kész beugorni abba a szerepbe, amit neki kiosztanak, boldogan és mosolyogva, boldogan, hogy él, és nincs megterhelve a körülményekkel, mosolyogva azért, mert mindig vannak farkak, amelyek mosolygós ajkainak varázsos érintésére égnek merevednek. Minden változik, de Mila megmarad, és örülök, hogy most az én kiégett fejemben van, amelyen keresztül a Miláról szóló mondatok süvöltének, színtelen és szagtalan szavak, az értelem kiüritett tölténytárai. A fájdalom sem, még a fájdalom se akar többé belé költözni, hanem kiábrándultan menekül a gazdagabb tartalmak felé, és a kés is, megrettenve az ürességtől, visszahúzódik halántékomból, a koponya egész vákuumát a körülményeken kívüli Miláról, a bárki lelkiismeretén súlytalan Miláról való balzsam-gondolatoknak adva át, a gondolatoknak Miláról, aki olyan könnyű, hogy nem is lehet érzékelní a tudatban.

Mila már régóta az én szeretóm is. Továbbra is járt hozzánk különféle iratokkal és üzenetekkel, rendelésekért és feladatokért, még azután is, hogy Draga már nagyban nyögött és nyihogott a saját vagy Miloje szobájában. Nem vagyok azonban biztos benne, hogy Miloje még akkor is, amikor lányomnak már nőtt a hasa, kezei pedig elvékonyodtak, Milát néha úgy menet közben meg nem lótte szórakozottságból vagy szükségből. Lehet, hogy talán nem is, lehet, hogy valóban először akkor álltak össze újból, amikor Draga rajtakapta őket a garázsban. Draga akkor elment, de Mila maradt, mindig jókedvűen és készen, előítéletek nélkül, valószínűleg elégedetten, hogy ez a kis formális akadály is eltűnt házunkban. Sohasem kérdeztem meg, hogyan volt az a garázsban. Nem kérdeztem meg Milától azt sem, hazudott-e Miloje azt állítva, hogy amióta Draga a házunkba jött, először ott a garázsban voltak együtt, vagy pedig még néhányszor, míg Draga állapotos volt, vagy talán még előtte is vagy később, míg Draga Gorannal a tengeren volt vagy Szlovéniában. Nem kérdeztem meg tőle soha azt sem, hogy először Miloje küldte-e a szobámba, mert tudtam, hogy igen. Egészen mindegy volt nekem, hogy küldte-e vagy sem. Természetesen megkérdezhettem volna, de nem érdekelt. Számomra csak az volt a fontos, hogy Mila nem tesz semmilyen különbséget közöttem és azok között, akiknek lábuk van. Persze a többiek sem beszéltek sohasem arról, hogy valami furcsát látnak rajtam. Többnyire elégedettek voltak, de mindig, vagy pedig szinte mindig észrevettem sápadt arcukon, leeresztett szemhéjaik mögött a szemükben, utána a nyugodt lélegzésükben, különösen pedig Miloje számomra hozott védenecinek a türelmetlenségében, abban a sürgetésben, hogy a simogatásról térjünk át a munkára, mindig egy kis szégyenkezést vettem észre kipirult arcukon, egy kis undorodást

megremegő csipőjükön, az ellenállás jelét nagy, átmedvesedett vaginájukban is. Észrevettem, persze, hogy észrevettem, és adtam a bolondot. Nem akartam nézni, hogy nem néznek a csonkjaimra, nagy, fehér hasamra, a vastag, formátlan hájtömegekre csipőmön és fenekemen, petyhüdt melleimre, amelyek összeérnek a hasammal, mint a szoptató nőtény orángutánnak. Olyan jól ismertem a többnyire részeg kis és nagy nők viselkedését, akik talán akaratauk és jobb ismereteik ellenére is elégedettek az idő alatt, amíg nem gondolkodnak — hogy semmiképpen sem kerülhetne volna el a figyelmemet a türelmetlenség legkisebb jele sem Mila arcán, ha valaha is megjelent. De nem. Mila valóban élvezett velem, és csonkjaim sohasem aggatták. Sőt, lám, emlékszem most, hogy épp a csonkjaimmal kezdődött minden. Nem voltak ugyan távolról sem olyan kövérek, mint most, és a testemen sem volt akkor háj. Valószínűleg soványabb voltam akkor, mint bármikor korábban és később. Kínzott Draga jelenléte az asztalnál, és valójában nem is ettem. Piszkáltam valamit a tányéron, és elmentem az asztaltól, amilyen gyorsan csak tudtam. Nem aludtam. A reggeleket nyögve vártam be a pamlagon.

Ha jól emlékszem, éppen a fürdőszobából tértem vissza egy lidérces éjszaka után, amikor Mila bejött a szobámba. Úgy tett, mintha unatkozna.

— Ugye, zavarlak? — lépett be.

Leült mellém a pamlagra, és beszélgetni kezdett. Azt mondta, hogy valami telefonhívást vár Miloje részére, aki talán meg sem fog érkezni, de neki mégis várnia kell. Megkérdezte, mi újság az iskolában, és mesélte, hogy két évvel ezelőtt majd meghalt a félelemtől, amikor a diplomavizsgán felelt a kereskedelmi akadémián. Azt mondta, hogy néha boldogan ébred azért, mert többé sohasem kell iskolába mennie. Mesélte, hogy mindig éhes és kialvatlan volt, míg az iskola tartott. Később munkába állt Milojenél. Most jó. Nem éhes többé, és iskola sincs többé. Azután váratlanul és egészen egyszerűen azt mondta, hogy szeretné látni a csonkjaimat. Egészen megdermedtem. Ő azonban olyan egyszerű közvetlenséggel beszélt csonkjaimról, mintha lábakról volna szó. Lassan felengedtem. Azt mondta, hogy sohasem látott csonkokat, és nagyon szeretné látni őket. Annyi lábat látott már, de egyetlen csonkot sem. Végül cserét ajánlott fel: ő majd megmutatja a combjait, én meg neki a csonkjaimat, és mielőtt még megmondtam volna, hogy beleegyezek-e vagy sem, ő már szoknya nélkül állt előttem valami fehér csipkebugyiban. Akkor én is levettem a nadrágom. Először egyenként megnézte csonkjaimat, aztán valahogyan csodálkozva és kíváncsi mosollyal simogatni kezdte a jobbikat, amelyik valamivel hosszabb a balnál. Úgy tett, mintha egyáltalán nem venné észre hatalmas farkamat, amely felmeredt a gatyámban, mielőtt még levettem volna a nadrágot. Azután jobban elhelyezkedett a heverőn, majd csonkomat a combjai közé helyezte, és időnként a szemembe nézve lassan dörzsölni kezdte. Látnia kellett, hogy egyszer már végeztem, de úgy tett, mintha nem venné észre. Úgy viselkedett, mintha farkam egyáltalán nem volna, hanem csak csonkjaim lennének. Tovább masszírozta, aztán még jobban elhelyezkedett, és egészen ráült, pedig farkam annak ellenére, hogy másodszor is végeztem, továbbra is olyan egyenesen állt, mint valami néger bálvány. Behunyta a szemét, és lihegni kezdett. Merőleges csonkomat mindkét kezével puha fehér combjai között tartva, lassan forgott kö-

rülötte. Én is behunytam a szemem. Harmadszor együtt végeztünk. Miközben végeztünk, rámesett a csonkomról, és szorosan magához ölelt. Milát valóban nem aggatták a csonkjaim. Csak amikor tizedszer vagy tizenötödször jött hozzám, jutott eszébe, hogy van farkam, és használni kezdte, de még akkor is gyakran visszatért a csonkomra. Mila valóban szerette. Szerette ugyan a farkamat is, de valahogyan mindig azt hittem, hogy a csonkomat jobban szereti. Valahogyan tetszett neki. Mondom tetszett, mert már régóta nem játszadózunk a csonkossal, de tudom, hogy Mila még mindig szereti túlterhelni magát velem. Nem mulasztja el az alkalmat, hogy meg ne dicsérje, milyen nagy és milyen kemény a farkam. Gyakran beszél róla, míg dolgozunk. Becézi és be kell ismernem, kedvemre van, hogy így tesz, míg dolgozunk. Csak később, amikor minden kész, és amikor Mila elalszik és én ébren, kiürülve maradok, megundorodok magamtól, arra gondolok, hogy többé sohasem fogok sem Milával, sem bármelyik mással. Rámjön, hogy sértegessem, de legtöbbször türtóztattem magam. Ha mégis mondok valamit, Mila tudja, hogy mit kell tennie. Fogja magát, és kimegy a szobámból, és később sohasem mondja, hogy emlékszik azokra a kellemetlen szavakra, amelyeket kimondtam. Ha elalszik, mielőtt még kitörne belőlem a szidalmak áradata, reggel megint dolgozunk. És később megint gyűlölöm, pedig reggel tart a legtovább, és akkor Milának is, meg nekem is a legszebb. Mégis jobban szeretem, ha mindjárt este elmegy, mert félek, nehogy megismételjem azt, amit az igazság kedvéért mondván, csak néhányszor tettem meg, de amit mindig újból meg akarok tenni: Mila néhányszor elaludt mellettem, és én nem tudtam türtóztatni magam, hanem úgy, ahogyan aludt, verni kezdtem. Egyszer úgy a hasába vágtam, hogy kénytelen volt négykézláb kimászni a szobámból, mert nem tudott kiegyenesedni. Ezért jobban szeretem, ha korábban megy el, nehogy kísértésbe essek. Nem mondhatom, hogy később sajnálom, de úgy hiszem, ennek nincs értelme. Nem látom, miért tenném ezt, ha nem muszáj. Ezenkívül ezt mindig részegen teszem. Ha józan vagyok, sokkal könnyebben viselem el a jelenlétét utána, ámbar úgy józanul általában nem olyan jó, mint amikor részeg vagyok. És tudtam, a konyhából megindulva, tudtam, hogy ma este részeg leszek, és nem akarok mással, hanem éppen Milával, és hogy jó lesz, mert már régen nem volt, és hogy utána dühös leszek, így hát csak reméltem, hogy sikerül majd türtóztatnem magam. Mindent tudtam tehát, még mielőtt bementem volna a szalonba. Tudtam mindent, ami volt és ugyanazt, ami lesz. És mégis, semmi sem volt ugyanaz. Minden egészen másképpen történt.

Olyan kellemes és könnyű volt nekem Milával, aki holnap reggel semmire sem emlékszik, aki mindent megbocsát és elfelejt, hogy úgy éljen, mint a madár vagy mint az alga, megáldva a tudattal, hogy nem tud kombinálni, hanem csak él, és meg tudja különböztetni a kellemest a kellemetlentől. De ha fejem üres is, ha nincsenek is gondolataim, tudom, hogy nem maradok Milával a végtelenségig. Kínos módon tudom ezt, de nem intenzíven kínos módon, mert semmi nagyobb horderejű dolog nem maradhat meg agyamban, ebben a kiszáradt dióhéjban, amely, noha kiszáradt és forró, tudja, hogy vissza kell mennie a konyhába és meg kell néznie, mit csinál Tankosava.

Tanát felbátorította jóindulatom, annyira szerette volna, hogy még

nála maradjak, hogy látva, hogy a szalon felé indulok, nem kis meglepetésemre kérlelő hangon megszólalt:

— Maradj még egy kicsit — és amikor meglepetten ránéztem, mégis félénken hozzátette: „Csak egy kicsit”, de nem vártam meg, hogy felemelje tekintetét, amelyet időközben a földre szegezett, hanem szó nélkül elhúzódtam a szalon felé. Gondolhatnék, tudom, hogy gondolhatnék arra, amit gondoltam, arra, amit éreztem, azokra az okokra, amelyek miatt gondoltaimat és érzelmeimet visszafojtottam, tudom, hogy ezt megtehetném, tudom, hogyan kell ezt tenni, ha valamit tudok, ha valamit megtanultam, de ez semmit sem változtatna a tényen: szó nélkül, anélkül, hogy megfordultam volna — elhúzódtam a szalon felé.

Már az ajtónál megütötte orromat az ételszag a jó dohány enyhe aromájával és a whisky gyenge, de oly jellegzetesen áporodott illatával együtt. Minden körte égett: a nagy csillár a mennyezeten, az állólámpák mindkét sarokban és a villanygyertyák jobbra és balra a tükörtől. Az asztalnál ültek, Mila meg éppen a konyha felé indult, kezében a nagy tálcával, amelyre a vacsora után maradt edényeket tette. Látom, későn ültek vacsorához. Sokáig vártak rám. Mila vett észre először, és jókedvűen köszönt. Tudtam, hogy megörült. Mila szeretett látni engem. Tudtam, hogy nem hazudott a vidám mosoly a szemében, amelyet biztosan láttam, míg elment mellettem. Mila jól emlékezett azokra a szép pillanatokra, amelyeket együtt töltöttünk, és, legalábbis úgy látszik, könnyen és teljesen megfeledkezett azokról a kellemetlenségekről, amelyeket neki okoztam. Soha egyetlen szóval sem említette másnak ocsmány szavaimat vagy ütlegeimet, hanem mindig vidám szemmel találkozott velem, mintha a legjobb barátságban váltunk volna el. Találkozásaink alkalmával öröme annyira meggyőző volt, hogy néha magam is megkérdeztem, álmodtam-e durvaságaimat, vagy pedig valóban durva voltam velem.

Beismerem, hogy egy kicsit kedvre derített ez a mosoly szemében, noha a részeg és hangos köszöntés, amellyel a többiek fogadtak, visszaemlékeztetett mindazokra a kellemetlenségekre, amelyeken keresztül kell esnem. Mindjárt észrevettem, hogy elég sokat ittak. Miloje már zakó nélkül volt, amit a részegség első szakaszában mindig levett, és már a nadrágtartókat is letolta válláról, ahogyan a második szakasz felé közeledve mindig szokta. Blagoje zakóban volt, de ő sohasem vette le, mert tudta, hogy túlságosan nevetségesnek látszik a nadrágban, amely világosan felfedi nagy hátsófelét, kis kövérkés lábait és keskeny vállát, a gömbölyded szögletek és ívszerű szélek hermafrodita trapézját. Míg az asztal felé közeledtem, míg a lányokkal kezeltem és whiskyt töltöttem magamnak, már szemügyre is tudtam venni őket. Az idősebb körülbelül húszéves lehetett, Zoricának hívták, és eléggé buja volt, de egy kissé elhanyagolt, lagymatag módon. A kisebb, azt hiszem, Minjának hívják, úgy tizennyolc éves lehetett, egy évvel idősebb vagy fiatalabb, karcosú volt és magas, szőke hajú és búzavirágkéék szemű. Láttam, hogy titokban figyelnek, mint két kis vadállat, körülszimatolnak, hogy megtudják, honnan is kerültem elő tolókokcsimmal és hol is a helyem ebben a társaságban.

Istenem, segíts, hogy túljussak ezen az ivászonon! Segíts, hogy emlékem róla ne tépje szét csiszolt agyamat, mint a bomba az üvegboltot. Egyedül vagyok a szalonban. Senki sincs velem. Ha valaki itt volna, mesélnék. Beszélnék, és talán megtehetném, hogy nem gondolkodom.

Engedd meg, hogy megtegyem azt, amit kell, hogy túljussak ezen az éjszakán, és épségben érjek el tolokocsiban ülő magamhoz.

Az első whiskyt jég és szóda nélkül az utolsó cseppig fölhajtottam, és mindjárt másikat csináltam, de jéggel. Miloje rólam mesélt a lányoknak. Azt mondta, hogy a fia vagyok. Mesélte, hogy olvasott vagyok, angolul úgy beszélek, mint szerbül, én meg összeszorítottam a fogam, és türtem. Megittam a második whiskyt, és mindjárt kitöltöttem a harmadikat, remélve, hogy Miloje hamarosan abbahagyja, és megengedi a lányoknak, hogy folytassák a vihogást, még ha túl vidám és túl hangos is ahhoz, hogy egészen őszinte és valóban felszabadult legyen. Reméltem, hogy Miloje gyorsan leküzdí idegességét, mert már maga is részeg volt, és meggyőzi önmagát, hogy én most kitűnően érzem magam, így hát magának is megengedhet egy kis szórakozást. Ez könnyen ment Milojenak. Tudtam, hogy számára ez nem volt túlságosan nagy probléma, különösen, ha az első szakaszban van. Tudtam, hogy Miloje később mindig újból visszaemlékezik, és akkor megveszi nekem az első angol könyvet, ami a keze ügyébe kerül, de amíg Miloje beszélt, ennek nem volt semmi jelentősége, mert most, ebben a pillanatban ki kellett bírni idegességét, erőfeszítését, hogy meséljen, túl kellett élni vezeklésének hathatós és üzletszerű módszerét, és nem ordítani fel a dobhártyán, a lányékon át vagy az erősen összeszorított fogak közül.

Éreztem, hogy a sárga, illatos köd körülfogja agyamat, és a dolgok és emberek szélei veszítenek élességükből. Nyugodt voltam. A görcs, ami úgy megfogta állkapcsomat, mint a wertheim-zárat, kezdett felengedni: tudtam, hogy a harmadik whisky, amit éppen most töltöttem arra a jégre, ami a második után maradt, teljesen rendezi a dolgokat. Tudtam, hogy utána, legalább egy ideig, legalább addig, míg ki nem józanodok, minden mindegy lesz. És valóban, amikor Mila visszatért a konyhából, már minden rendben volt. A lányok rövid szünet után folytatták a vihogást. Kikötöttek rajtam, a hallgatagon, aki ilyen rövid idő alatt három whiskyt képes felhajtani. Miloje abbahagyta a mesélést, hogy aggódva, alattomban a poharamra pillantson, amely szédületes gyorsasággal ürült, de természetesen nem tett semmilyen megjegyzést, én szótlánul ültem tolokocsimban, és hallgattam Blagoje fecsegését meg a lányok vihogását, és tudtam, hogy még csak egy dolgot kell megtennem, hogy Miloje látszólag nyugodt lelkiismerettel az egyik lánynak szentelje magát — neki általában mindig teljesen mindegy volt —, a lányok egyikének, akit én nem választok magamnak.

Minden tehát rosszul és nehezen ment, mint mindig, de jobban nem is lehetett volna. Ezúttal indokolatlannak tűnt az az aggodalmam, hogy a lányok, mivel először jöttek, affektálni fognak. Már az elején, amint a szalonba érkeztem, láttam, hogy elmaradnak azok a kínos jelenetek, a legkínosabbak az összes közül, mint például, hogy mi van magával, és mit gondol maga rólam, és nem így gondoltam; ezek természetesen mindig Miloje hálózobájában vagy az enyémben végződtek, vagy itt a szalonban komám, Blagoje türelmetlen és kövérkés lábai között. A lányok váratlanul jókedvűek voltak, és tudták, mi a kötelességük. A szalonunkban lezajlott sok bolond éjszaka közül mégis ez volt a legbolondabb.

A karcsú, hosszú lábú Minja egyszerre csak, rábeszélés nélkül, mielőtt még bárki bármit is kért volna tőle, felugrott az asztaltól, fölmá-

szott a vörös fotelra, amelyben rendszerint Goran ül, és gyorsan, egy szempillantás alatt levetette magáról szegényes pulóverjét, majd közvetlenül ezután hihetetlenül ügyes mozdulattal, mint valami bűvész, a melltartóját is, hogy zavaros és felizzó tekintetünk előtt felfedje csodálatosan nagy melleit kis törékeny mellkasán. Mila és Blagoje a lány Voilà!-ját viharos tapssal üdvözölte, míg Miloje meg én hallgattunk, nem azért, mert nem lelkesültünk fel a látványon és a kis Minja tettén, hanem azért, mert túlságosan nagy gombóc dagadt összeszorult torunkban. Zora, Minja idősebb barátnője az irodából, nem akart lemaradni. Minja még az asztalhoz sem lépett sikeres száma után, és Zora, miközben még el voltunk foglalva Minja sztriptízével, észrevétlenül levetette a szoknyáját meg a bugyiját, és Minjához szaladt. Így félig felöltözve, illetve félmeztelenül az asztalhoz ültek.

Elismerem, hogy úgy részegen és felajzottan, noha ezt nem akartam, Minja nagyon tetszett. Emlékszem arra is, hogy mi tetszett, illetve mi hívott ki, habár most így, üresen és elernyedve megmagyarázhatatlan számomra az az izgalom, amely könnyű remegésként elfogott, mihelyt nagy mellére pillantottam. Az tetszett, hogy ezek a nagy, érett mellek, amelyek kemények voltak ugyan, de olyan nagyok, hogy egy kicsit mégis lefityedtek, ennyire agresszívak és engedelmesek azon a kis, gyerekes, gyenge testecskén. De nemcsak erről volt szó; miközben Minja vetkőzött, észrevettem valamit, amit senki más nem látott. Úgy tűnt ugyanis, hogy ez a gyorsaság és hirtelenség, amellyel Minja hozzákezdett számához, valamit rejteget váratlan sztriptízének látszólagos féltelensége mögött. Úgy tűnt, hogy Minja egy kicsit mégis szégyelli magát amiatt, amit tesz, és nem élvezi annyira tettét, amennyire el szeretné hitetni velünk. Amikor később véletlenül rábukkantam kis pulóverjére és melltartójára, és láttam, hogy pulóverje három helyen igen gondosan meg van foltozva, a melltartó pedig nagyon kopott, varrásai pedig piszkosak, megértettem, hogy Minja nemcsak azért sietett annyira eltüntetni magáról szegénységének nyomait, hogy ne vegyük észre őket, hanem azért is, mert mindenáron azt a benyomást akarta kelteni ebben a társaságban, hogy neki is ilyen illatos szalonja és ilyen szép holmija van. Egyszóval, úgy tűnt, hogy Minja törekvő, de sebzett, hogy mindegyre kész, de szégyell mindent, amit tesz.

Lehet, hogy mindezt kigondoltam. Valószínűleg. Természetesen látom kivilágított szalonunkat, látom Minját, látom Milát, Blagojet, látom a pillanatokat, ahogyan vágatva haladnak el a helyiség egyik végétől a másikig, tudom, hogy mindez megtörtént, egy pillanatig még világosan is látom, hogy a kép csak később homályosodott el, de mégis minderről gyorsan kell gondolkodnom, mert értelmetlenül siklanak a képek az agy csiszolt felületén, mint diákok a korcsolyáikon a műjégpálya tükrén. De nincs semmi kétség: a nagy mellű és nagy, elmosódó, sápadt mellbimbójú Minját nézve úgy tűnt, hogy nagyon tetszik és hogy szívesen, nagyon szívesen eltöltenék vele egy éjszakát.

Mélyen és súlyosan ver az alkohol a vénákban, az ütőér át akarja törni a bőrt, még mindig hallgatok, és még mindig nézek, de már tudom, hogy ez nem én vagyok, aki nézek és hallgatok, hanem valaki, aki a halandók automatikus vezetését szolgáló kis fülkében rejtőzködik, hivatalnoki pontossággal, módszeresen szedi le egyenként a homokzacskókat a felfújt zeppelinről, amely mind messzebbre és messzebbre távolodik a földtől. Még látom magam alatt, és tudom, hogy még tarto-

zom egy szóval Milojenak, vagy valami mozdulattal, ami bebizonyítja, hogy boldog vagyok és vidám. Talán Minját, gondolom, és rábámulok nem éppen elégedetlenül, vegyem Minját, gondolom, de még mindig túlságosan közel vagyok a földhöz, hogy olyan kalandba bocsátkozzak, ami nagy megaláztatásomba kerülhet. Akar-e majd? Tudja biztosan, hogy itt Miloje a fejes, tudja, hogy Blagoje hozta el őt a külföldi rendszámú, nagy fekete limuzinon, tudja, hogy nyomorék vagyok és kövér és hogy utolsó választása vagyok, és habár hiszem, hogy rááll és velem jön, ha nem lesz számára másvalaki, még mindig él bennem a tudat a holnapi szegényről, amit heteken át kell majd levezekelnem.

Nehéz erre gondolnom. El fog akadni az üres fej a vállakon. Undo-ritó volt, de így volt, sem rosszabbul, sem jobban, sem mélyebben, sem felületesebben, hanem éppen így, elsősorban azért, mert még nem történt meg, de már nekilódulva zajlott körülöttünk, már majdnem betoppant, éppen csak hogy be nem toppant zölden, a halál leheletével. Tovább kell haladnom, tudom, hogy tovább kell mennem, lépésről lépésre, részletről részletre, mert lehet, hogy ez nagyon fontos, lehet, hogy a történetek alapján meg lehet tudni, mi és hogyan történik. Milliószer meggyőződtem ennek az ellenkezőjéről, Dávid, de most nincs más választásom. Előre, még ha bele is döglok az ürességbe és a kétségbeesésbe.

Elhatároztam, hogy viszonzom Milojenak a szórakozást, amit nem kértem. Elhatároztam, hogy ébrdeklődést mutatok Minja iránt, pedig nem voltam biztos benne, hogy elmegyek vele a félelem miatt, az elködösödött tudatomban még mindig élő félelem, az arcpír, a kezdést sürgető türelmetlenség, a combok undorító megremegése okozta félelem miatt. Egyedül kell maradni vele. Szemtől szembe, habár részeg lesz, mégis, gondoltam, egyedül kell maradni vele, még részegen is, ki kell bírni ezt a néhány józan, hallgatag és sietős pillanatot, tudatában mindennek, tudatában mindennek, amit gondol és amit gondolok.

És mégis megtettem valamit Miloje kedvéért, aki titokban rám nézett, megszegyenülve, hogy ajándékát egykedvűen fogadom. Egyszerre csak, amikor a vigadozás egy kicsit lecsendesedett, javasoltam, hogy Zora és Minja cseréljék ki kosztümjüket. A fene egye meg, gondoltam, mihelyt ezt javasoltam, megtettem, mondtam magamnak, és mindjárt megundorodtam, amikor hallottam Miloje hahotáját, amikor éreztem, hogy nagy tenyerével a vállamra csapott és azt mondta, hogy kutya vagyok, színleg csak a könyveket bámulom, és nézd csak, de összeszorítottam a fogam, egy kissé enyhébben és kevésbé, mint az előbb, nem tudom, mennyi whiskyt öntöttem magamba, lazán összeszorítottam az állkapcsomat, és csak enyhe hányingert érezve néztem, hogy a társaság lelkesedéssel váltja valóra ötletemet. Az átöltözést a lepedő mögött bonyolították le, amit Blagoje és Mila tartott mint színházi függőnyt, és a nők az új kosztümökben valami keleti táncot mímelve jelentek meg. Miloje egyszerre csak kézen fogta és tolókoksimhoz vezette őket, nem! Nem bírok, nem szabad! Elvezette őket az ő tolókoksimjáiig, ahhoz, aki az éjjel én voltam, ahhoz, ott, aki a tolókoksimban ült, az ő kezét fogta meg mind a kettő, és azután hülyén vigyorogva forgatták a szalonban saját táncuk ütemére az éretlen közönség viharos helyeslése közepette. Menjek tovább? Valóban muszáj? Muszáj megmondanom azt is, amit csak ő, az a hülyén vigyorgó tudott? Muszáj éppen, muszáj mindent?

Boldog volt. Jókedvű.

Elmúlt. Ezt is megmondtam. Így volt.

Emlékezetem itt valahol egészen elhomályosul. Nem emlékszem többé, mi mikor volt. A nagy sárga alkohol-kumuluszából, amely egy csepp eső ígérete nélkül pusztai villámokkal, száraz homokviharokkal és földrengésekkel fenyeget, kivillant egy-egy esemény egyenként és függetlenül, a kép része, félmondat, vihogás, az összetört üveg csörömpölése, amire senki ügyet sem vet, de nem tudok többé kapcsolatot teremteni az események között, amelyek párhuzamosan más eseményekkel zajlottak le, száguldottak, amelyekről semmit sem tudtunk, amelyek csendesén a magányban kartávolságnyira dübörögtek, láthatatlanul és éppen ezért, éppen ezért valószerűen, annyira valószerűen és létezőn keleti balettünk és Miloje meséinek látszólagos láthatósága mellett.

Nem tudom, hogy Miloje mesélni kezdett-e, mielőtt valaki javasolta volna, hogy együnk levest, vagy pedig ezt valaki később javasolta, amikor Miloje kikerült a harmadik szakaszból. Félreérthetetlenül tudom azonban, hogy valaki javasolta, együnk levest, és Míla elment megfőzni, de mindjárt visszatért, és azt mondta, hogy Tankosava majd elkészíti. Tudom, nem rá gondoltam. Nem gondoltam, hogy ébren van, hogy kendő nélkül úszik a vekker néma tiktakolásának hullámain a konyhában. Nem gondoltam semmit. Így volt. Tudom azt is, hogy Miloje belépett a harmadik szakaszba, amelyben a két vidám és jókedvű, de még mindig hallgatag és tartózkodó szakasz után mesélni kezd. Nem tudom, hogyan derült ki, hogy Minja és Zora igazgatója Miloje jó barátja, és hogy Miloje a harmadik offenzívából ismeri.

A harmadik offenzívában megismert igazgató egy epizódra emlékezett Milojet, amely nem volt éppen összefüggésben az igazgatóval — legalábbis én nem láttam, milyen kapcsolatban van a harmadik offenzívában megismert igazgató Miloje meséjével —, de Miloje mégis elmesélte történetét, lassan és alaposan, az elejétől a végéig.

Emlékezzek vissza erre is? Muszáj éppen? Valóban emlékszem a mesére? Hisz egyáltalán nem fontos. Nem is kínos, de mégis részeg és bizonytalan emlékezetemben maradt.

Osztaguk két évig el volt vágva a derékhadtól, megvadult az erdei fedezékekben, félig nyitott szemmel aludt még a legmélyebb álomban is, de végül találkozott a derékhaddal. Vagy ilyesvalami. Nagy volt az öröm a harcosok között, és a nép hangulata is mindjárt megváltozott. A riadt, sietős találkozások az utolsó segítőtársakkal, akik egy kis élelmiszeres csomagot nyomtak a kezükbe valahol a ház mögött, a faluban vagy valamelyik rejtett vízmosásban (lehet, hogy ez valamelyik másik meséből van, lehet, hogy összetévesztettem őket, ámbár úgy gondolom, hogy nem), már a múlté voltak. Hadsereg voltak, erősebb, mint valaha, igazi hadsereg, vezérkarokkal, osztagokkal és brigádokkal. A háború a vége felé közeledett.

Akkor egy napon osztagukba látogatott egy elvtársnő a vezérkARBól — nem fontos, hogy melyik, mondta Miloje a harmadik szakaszban. Az elvtársnő beszélt a harcosoknak, majd eljárta velük a kozarai kólót, azután a harcosok a kondérhoz mentek birkahússal főzött káposztáért, jó káposzta volt, zsíros, jól volt elkészítve, a századparancsnokok és a vezérkar a vezérkARBól jött elvtársnővel pedig malacpecsenyét evett, amely nekik forgott a nyárson. Miloje a vezérkARRal és az elvtársnőVEL elment malacpecsenyÉért, de az anyját, valami folyton kínozta, valami

kellemetlen volt neki. Nem éhség volt ez, tudta ő, hogy a káposzta kitűnő és hogy minden harcos kap majd egy jó darab birkahúst is, szóval nem ez volt a baj, ő sem gondolta többé, hogy ugyanolyan időket élnek, mint akkor, ott fenn az erdőben, amikor minden falatot egyenlő részekre osztottak, és főbe lőtték azt, aki titokban maga akart megenni valamit, aminek az egységben mindnyájuk életének a fenntartását kellett volna, hogy szolgálja, és mégis valami gyötörte, mintha az a malacpecsenye seizú lett volna, meg-megakadt a torkán, mintha szálkás lett volna, az anyját neki meg a malacpecsenyének. Felállt hát Miloje a vezérkari étkezőasztaltól, a kondérhoz ment, szedett magának káposztát meg egy darab birkahúst, és aztán szépen visszatért a parancsnoki káderek közé, és nyugodtan enni kezdte a káposztát, a jó zsíros, birkahússal főtt káposztát. Kérdezik tőle, mit eszel, Miloje, Miloje meg azt mondja, hogy káposztát eszik, és hozzáteszi, kitűnő káposzta, zsíros, a birkahús isteni, kövér, az elvtársnő meg azt mondja, nem szereted a malacpecsenyét, Miloje elvtárs, és Miloje mindjárt válaszol, de nyugodtan, mintha semmi sem volna benne, hogy jobban szeret a kondérból enni. Alig maradt életben a kritikától és az önkritikától. Alig maradt életben.

Nem voltunk tisztában vele, befejezte-e Miloje a meséjét vagy sem. Abbahagyta a beszédet, de senkire sem nézett közülünk, hanem elgondolkozva bámult maga elé, és éppen, amikor valamelyikük meg akarta indítani a beszélgetést, ismét megszólalt, hogy alig maradt életben, valahogyan úgy, mintha szórakoztatná, mintha eltévedt volna egy emlék részleteinek erdejében, amelyet nem tud elmesélni, mert túlságosan bonyolult dolog most mindent megmagyarázni, és Miloje ezt tudja, de mégsem tudja kiszakítani magát azokból a képekből, amelyek eszébe villantak. Végül aztán, amikor mindez egy kicsit kellemetlenné vált, Miloje megszólalt, talán befejezve útját az emlékeken keresztül, amelyek számunkra rejtettek és láthatatlanok maradtak homloka mögött: „Az elvtársnót pedig egy év múlva, vagy így valahogy, úgy kefélttem, hogy a szeme majd kiesett.”

Szegény Miloje.

Jel volt ez arra, hogy a lányok vihogni kezdjenek, így hát azt gondoltam, hogy ezzel a hangnyommal, amelyet maguk után hagynak, kihúzzák a harmadik szakaszából valamilyen megfelelő hangulatba. Miloje nagyon ritkán mesélte háborús emlékeit, mert általában nagyon ritkán mesélt, és amikor mesélt is, biztos volt, hogy a harmadik szakaszban van. Elmesélt így valami történetet, nem túlságosan érdekeset, és elhallgatta az összes többi mesét, amelyek, úgy látszik, a harmadik szakaszban úgy rajzoltak fejében, mint tavasszal a méhek. Miloje hát nem csatlakozott Zora és Minja vihogásához, s így ők is kételkedtek abban, hogy a kidülledő szemű elvtársnő nem valami különösen nevetéses dolog. Elhalt a nevetésük, csak addig tartott, ameddig véget érhetett, hogy természetesnek látsszon az, hogy véget ért, amikor Miloje, mégis gyorsabban, mint reméltem, magától kikökökkent komoly és elgondolkozott hangulatából. Azt mondta, hogy így ismeri Zora és Minja igazgatóját, noha senki előtt sem volt világos, hogyan ismeri, csak én feltételeztem, hogy az igazgató a mese egyik részéhez tartozik, amelyet Miloje nem mondott el, hogy ott bújik meg valahol ama két mozzanat között, hogy Miloje alig maradt életben és hogy az elvtársnő szemei kezdtek kidüledni. Ennek azonban semmi köze sincs hozzá, mindennek

együttvéve semmi köze sincs hozzá. Annyiszor megtörtént. Teljesen elvékonyodott a történelem folyamán. Csak azért mesélem, mert megtörtént, mert mindenre, mindenre vissza akarok emlékezni.

Természetesen senki sem erősködött azon, hogy magyarázza meg a kapcsolatot a mese és az igazgató között, de Zora és Minja alázatos halálával fogadták Miloje ígérését, hogy beszélni fog vezérükkel. És fog is. Tudtam, hogy Miloje valóban tesz majd valamit a lányokért, mint ahogyan mindig is tett. Apám valóban nem volt holmi romlott alak, a lányok meg egészen helyesek voltak és nagyon előzékenyek.

Úgy gondolom, hogy ezt a beszédet, amit mi valamennyien részegen és fél ésszel hallgattunk, türelmetlenül, hogy minél előbb befejeződjön, Tankosava kopogtatása szakította félbe a szalonajtón. Nem állíthatom, de azt hiszem, hogy így volt. Lehet, hogy maga Miloje szakította félbe a mesét, elhagyva a részegség harmadik szakaszát, nem tudom, de biztosan tudom, hogy Tankosava egyszerre csak bekopogtatott a szalon ajtaján, és én kimentem, hogy átvegyem tőle a levesestálat. A folyosó sötétjében állt, az ajtó előtt, két kézzel tartva a tálcát, rajta a tállal és a tányérokkal.

— Itt van, elhoztam — mondta, és felém nyújtotta a tálcát, amikor pedig siettem visszatérni, mert a szalonban nevetés hangzott föl valami miatt, amit elszalasztottam meghallgatni, Miloje mély, komoly nevetése, Blagoje hahotázása és a lányok cincogó nevetése — a nagy orrú, barázdált arcú, kísérteties Tankosava megfogta a könyököm, és odasúgta nekem:

— Fiam, kérdeznék valamit.

Türelmetlen voltam, és mindjárt dilemmájáról van szó, például, hogy hozzon-e sajtot, vagy pedig elég maga a leves, vagy ilyesvalamit, amikor egészen másképpen folytatta: szóról szóra ezt mondta, emlékszem, mennyire emlékszem most erre:

— Mire jó ez, Pero?

— Mi az, hogy ez?

— Hát ez —

mondta, és ez volt minden, amit beszéltünk. Megrántottam a fejem, talán azt mondtam: „Ugyan hagyj”, talán nem is mondtam, pedig pontosan ezt gondoltam, és visszamentem a szobába, egy pillanatra sem gondolva többé arra, hogy mire is gondolt Tankosava és mit is akart valójában.

Tudom most, míg itt ülök ernyedten és tompán, a látóhatáron alig felbukkant nap enyhe reggeli sugarainak fényében, amely áthatol az üvegen áprilisi—májusi friss melegségével, egyszer biztosan tudni fogom, hogy figyelmet szentelhessek annak a kérdésnek, amelyet Tankosava tett föl, azért, mert olyan kérdést tett föl, amelyet különféleképpen lehetett értelmezni, ha nem lettem volna a részegségnek abban az emelkedett hangulatában, egészen az eszméletlenség határán Minja elmosódó, sápadt és kemény mellbimbójának sós ízével teli szájjal. De hát mit jelent az, hogy már néhány napja vagy éve tudtam, hogy ezt tudni fogom, ha ugyanígy tudni fogom az előtt és után, hogy Tankosavát az előszoba sötétjében hagytam válasz nélkül, ami, úgy látszik, számára nagyon fontos volt, úgy, hogy, a jelekből ítélve, egy egész negyed évszázadon át készült feltenni a kérdést, éppen akkor, amikor a legkevesebb kilátása volt rá, hogy bármilyen választ kap. Persze, az is

lehet, hogy kérdése semmit sem jelentett. Lehet, hogy a levesre vonatkozott. De szeretném ezt hinni! Lehet, Tankosava azt kérdezte, mért eszünk levest ilyen későn vagy korán, mért nem ettünk előbb, vagy mért nem eszünk kicsit később. De szeretném nem tudni! Tudom azonban, hogy Tankosava valóban olyan kérdést tett fel, amelyre választ várt, mert ő maga semmiképpen sem tudott választ találni. Lehet, hogy valóban azt kívánta, hogy azt feleljék neki, „mire jó ez”, de természetesen semmiképpen sem azért, mert úgy gondolja, hogy nem így kell, hanem mert nem tudta, miért kell éppen így. Mindazok után, ami az éjjel történt, hihetem-e, hogy Tankosava nem látott át tetteinken és nem volt erkölcsi fenntartása velük szemben? Milyen könnyű azt mondani: okvetlenül. De lehetséges, hogy ő, aki nem szokott gondolkodáshoz, huszonöt évig dolgozott éppen ezen, amikor semmit sem csinált, mindezeket az éveket azzal töltötte, hogy megpróbálta felfogni, mire jó ez, mivel tudta, hogy kell, mert mi így cselekszünk. Én is tudtam ezt, az egész huszonöt év alatt tudtam, az ő kimondatlan „mire jó ez?”-ét. És aztán megkérdezte, mire jó ez, mert nem tudott többet gigondolni a negyed évszázad alatt, és nem tudta jobban megmagyarázni azt a dilemmát, ami gyomrát gyötri, elárasztja a kérdések és kétségeesés özönével, hogy minden erőfeszítés ellenére nem tud magyarázatot találni, amely akár látszólag is megbékítené a fidjelovci ismereteket azokkal a tapasztalatokkal, amelyeket úgy szerez, hogy megértés nélkül nézi őket. Ki tudja ezt, és ki fogja valaha is megtudni, mi történt Tana agyában, amelynek egyetlen egy beszántott barázdája van, a régen elhagyott, terméketlen rét gazával benöve. Ki irtaná ki most ezt a gázt, amikor negyed évszázadon át vadon tenyészett, jól táplálva a természet déli szeleivel, amely ok nélkül növeszt, közömbösen alkot és rombol, terv nélkül ad, és ok nélkül vesz el. Ha nem adott tudást, miért adott emlékezetet Tankosavának? Minek neki az emlékezet, amely nem válhat értelemmé és magyarázattá, minek a lábasoknak az emlékezet, ha csak arra használják, hogy elfeledjék őseik nagy tapasztalatát, akiknek — mint ezeknek ma és mint azoknak holnap — nem jutott eszükbe, hogy tapasztalataikra emlékezni fognak, de ezeket senki sem fogja észébe véetni, mint ahogyan az ősök is mindent megtettek, hogy ne vegyék észre, hogy őseik ugyan már nincsenek, de a lábas emberiségre testált tapasztalat ellenére is a természet mégis továbbra is végzi a saját értelmetlen munkáját, ugyanolyan módon, mint mielőtt az űrben az első őst észébe véste az első utód. Gyűlölöm a természetet, mert mint kés éle a saját testemben, Tankosavára emlékeztet, amint a konyhában ül egy pontra bámulva, emlékezetből ismételve mindazt, ami már volt, tehetetlenül, hogy bármit is megváltoztasson anélkül, hogy tudatában volna tehetetlenségének.

De bizonyít ez valamit, Dávid? Mit jelent ez egyáltalán? Nem jelentie csupán azt, hogy emlékezetből ismétetem meg azt a kívánságot, amit Micsurinnak valamelyik értelmetlen oltványa testált rám? Pontosán így van. Persze, hogy pontosan és te tudod, mint ahogyan én is tudom, miközben most arra gondolok, amit tudtam, noha arról nem gondolkodtam, hanem csak felizzva bámultam a whisky diluviális páráján keresztül, vakon a világ és minden iránt, ami benne kavarog, vakon önmagam iránt és tudatlan, csak a lábaim emlékével, amelyet csonkjaim őriznek, vakon Tankosava iránt és süketen a kérdésére, csak addig látva, míg Minját, istenemre, Minját és az ő sovány meztelenségét bá-

mulom! De ez nem fontos, legalábbis nem olyasmi, amit ne tudnál megérteni és megbocsátani (megbocsátásod most jelentene valamit), meggyőződve arról, hogy ezektől az előítéletektől is megszabadulok, mielőtt meghalok. Lám, már most nem emlékszem, mi történt alig néhány órával ezelőtt. Furcsa módon tudom, nem emlékezve, hogy lemondtam Minjáról és saját félénk kívánságomról, amikor a szobában sápadni kezdett a lámpák fénye, mert a hajnal kezdett behúzódni az ablakokon át és a vastag falak pórusaiba, amelyek sikertelenül védtek bennünket a természettől. Megittam utolsó whiskymet, és szörnyen részeg voltam, halálra váltam az italtól, úgy, hogy életjelt sem adtam, pedig nyitott szemmel néztem, amikor Mila odalépett és megkérdezte, megyünk-e aludni. Láta, hogy nem válaszolok és nem mozdulok, levette a kezét rólam. Rosszul voltam, de szétrombolt tudatommal mégis tudtam, hogy nem tudok hányni, mert soha életemben nem hánytam a részegségtől. A tudat megőrzött darabjával azon méléztam, hogy a legjobb volna, ha a frizsiderig mennék és meginnék valami hideget és nagyon folyékonyat, mert úgy éreztem, hogy a hatalmas whiskymennyiség heve odút éget a gyomromban és a hasam körüli vastag hájövben, hogy aztán minden nehézség nélkül átégeti az afgán szőnyeget és a mézszínű parkettát, és hogy talán csak a pincebetonon áll meg alattunk. Emlékszem, hogy erőlködve állapítottam meg, nem nézve magam köré, nem érezve semmit, hogy a szoba tele van kihűlt dohányfüsttel, a csikkek száraz, poros leheletével, hogy a levegőben hamu száll és úgy fojtogat, mint a legfinomabb, láthatatlan, de gyilkos por. Nagy kinnal mozdítottam meg tolokocsim kerekeit, és megindultam az ajtó felé. Csak harmadszori próbálkozásra találtam el, és az ötletet követve, amely részegen rögződött valahol a mozdulatlan agyban, a folyosón át megindultam a konyha felé. Ahelyett, hogy a folyosó mélyén jobbra fordultam és bementem volna a konyhába, ahol a frizsider áll, folytattam tovább, egyenesen a falhoz értem, és itt megálltam, lassan továbbmozdítva az ötletet valami hidegről és nagyon folyékonyról, míg végre bele nem ugrott abba a fogaskerekbe, amelyik a frizsiderhez kötötte. Visszafordultam a faltól, és csak akkor vettem észre, hogy a konyhaajtó csukva van, amikor beleütköztem.

Legyek öngyilkos? Ne gondoljam végig az út hátralevő részét?

A második próbálkozásra elértem a kilincset, és elmosolyodtam, boldogan és büszkén, hogy sikerült. Kinyitottam az ajtót, és mielőtt még láttam volna a frizsidert, amely jobbra áll, baloldalt az ajtón megláttam a szárítókötelet, amelynek felső vége az ablak fölött, a falba vert kamppóra volt kötve, az alsó vége pedig Tankosava nyakára. Néhány pillanattig, mit tudom én, meddig, a kötelet bámultam. Felfogtam, hogy Tankosava van fölakasztva a kötélre, sőt ez a szó meg is jelent a fejemben. Úgy tűnik, hogy megállapítottam a tényeket, hogy hangosan mondtam: Tankosava fölakasztotta magát, de a mondat semmit sem jelentett. Néztem a felakasztott, nagy asszonyt, aki az ablakkeretben egy furcsa kirakatba tett tárgyra hasonlított, egy ritka vadásztrófeára a vadirtással és tömésel foglalkozó egyesület vitrinjében és azt gondoltam, hogy ezt nem tudom fölfogni, és hogy holnap gondolkodni fogok róla, mit jelent az, amit biztosan gondoltam vagy mondtam: „Tankosava fölakasztotta magát”.

Felakasztotta magát az én Tanám. Felakasztotta magát.

Agyam egy részével fölfogtam, hogy itt valami különös dolog van, és

nevetséges, hogy nem tudom fölfogni azt, amit gondolok, mint ahogyan nem tudom kivizsgálni azt a mozdulatot sem, amelyet pontosan és összpontosítva tervezek. Háromszor céloztam meg a frizsider zárját, míg végre kinyitottam, és még több időre volt szükségem, míg kihúztam az üveget, és sikerült róla levennem a hermetikus dugót. Nem tudom, mennyi ideig tartott. Először megpróbáltam úgy csinálni, mintha az üvegben egyszerű parafadugó volna, és fölfelé húztam, minden eredmény nélkül. Időről időre fáradtan és csüggedten megálltam, és ránéztem az ablakon lógó Tankosavára, és valahányszor ránéztem, megismételtem a mondatot: Tankosava fölakasztotta magát, de a mondat egyetlenegyszer sem hangzott ismerősen és értelmesen. Végül, valószínűleg véletlenül megmozdítottam a hermetikus dugót záró csatot, és az üveg kinyílt. Szomszjasan vettem magam a jéghideg ásványvizre, és míg torkomba öntöttem, míg hidegen és hihetetlenül kellemesen szétömlött a gyomromban, egyszerre csak, az üveg száját sokáig le nem emelve számról, megértettem, hogy Tankosava fölakasztotta magát.

Mondom, olyan könnyen mondom, amikor mesélem, nem gondolkodva, mint ahogyan a cigarettafüstöt fújom ki tüdőmből, mondom, megértettem, és tudom, fájón, forrón üres fejjel tudom, hogy semmit sem értettem meg és semmit sem fogok megérteni. Mit értettem meg? Mit is értettem meg, amikor megértettem, hogy anyám felakasztotta magát? Megértettem, hogy Tankosava fölakasztotta magát? Vagy megéreztem, hogy anyám akasztotta föl magát? Az van csak megadatra nekünk, hogy csupán kérdéseket tegyünk fel, válaszokra várva, amelyek, ha valahol elhangzanának, olyan harsányak lennének, mint a csodák dörrenései?

Hallottam valahol hátul, valahol a mögött a hely mögött, ahol a kisagyam van, hogyan ropog a zuhanó bádóg, és megértettem, hogy ezt hallom. Csattognak a lemezek, egymásra zuhannak, összedől az égiszerű fényes és hideg konstrukció, nagy vékony, hajlékony és merev lepedők zuhannak a fejemre, kemény agyamat érintve összegyűrődnek, mint marokban az összegyűlt újságpapír nagy gombócái. Hallokk, de nem látok, vajon értem-e? Mit kell megértenem? Mit keressek, Dávid? Nem értem, de már akkor tudtam, hogy neked, Dávid, nincs keresnivalód halott anyám ablaka alatt. Az én anyám. A halott. Az anyám. Furcsa, veszélyes, felfoghatatlan szavak, ha elvont fogalmak vagy jelképek, de mit akkor, ha a valóságot jelentik? Mi ez itt az ablakon előttem, gondoltam, amikor megértettem, hogy ez Tankosava, mi vagyok én ez előtt az ablak előtt?

Amikor lassan és megdöbbenve levettem szemem elől az üveget, amelyen át az ablakon lógó zöld Tankosavát néztem, most már tudatában annak, de fel nem fogva, hogy az én anyám van felakasztva a kampóra, néhány pillanatig mozdulatlan maradtam, hagytam, hogy a mondat, amely színt és illatot kapott, megállapodjon fejemben és a lehetőségekhez képest minél több képzetársítást váltson ki ellustult, szinte teljesen holt agyamból. Tudom, hogy észrevettem a kalapácsot a konyhaasztalon, hogy azt gondoltam, hogy Tankosava maga verte be a kampót a falba, az ablak fölött, mielőtt rákötötte volna a kötél felső végét. Az, hogy elképzeltem Tankosavát, ahogyan a kampót veri be, mintha segített volna megtudni a többit. Mintha az, hogy elképzeltem, hogyan teszi oda ügyetlenül a hokedlit, mászik föl rá nehezen, veri be a szöveget és néz körül, biztos vagyok benne, az én Tanámat legalább ismerem, a

szalon felé fordult időről időre, attól tartva, hogy valaki meghallja a kopogást és kijön megnézni, mi történik, mintha az, hogy őt, a mozgót, az ablakon függő mozdulatlanhoz kötöttem, mintha ez segítene volna megérteni, hogy Tankosava halott. De csak akkor hittem el egészen, habár nem tudom, miért, hogy az éppen az, amit látok, hogy Tankosava valóban öngyilkos lett, amikor anyám alatt a sárga lapokon megláttam az ürüektócsát. Ne kérdezd, miért, nem tudom. Valahogyan, mit tudom, hogyan és miért, mindjárt tudtam, mit kell tennem, tudtam ezt, olyan biztosan, hogy nem gondolkodva cselekedeteimen, minden átmenet nélkül a tennivaló felismerése és az elgondolás végrehajtására való áttérés között, megindultam a terasz felé. Elhatározom, hogy feltörölöm azt édesanyám alatt, mielőtt bárki is látná, és tudtam, hogy ez a legfontosabb, és egyedül ez a fontos, amit most meg kellene tenni. Olyan intenzíven és biztosan tudtam ezt, hogy távolbalátón előre kijelöltem a felmosóvödör helyét, pedig ahogyan most vissza tudok emlékezni, sohasem láttam, hol áll, így hát egy pillanatra sem habozva, a terasz felé siettem, magamban ismételve a mondat helyett: Tankosava felakasztotta magát, amely egy pillanatra teljesen kisiklott a fejemből, egy másikat, sokkal fontosabbat: az ürüléket mindenképpen fel kell törölni, néhányszor, addig, míg a szavak teljesen elveszítették értelmüket, de erejüket nem, hogy a szükséges irányba mozdítsanak. Fölvettem a vödört a teraszról, és visszatértem a konyhába, ahol a csapnál megtöltöttem vízzel. Tudtam, hogy a Tankosava alatti ürülék feltörléséhez, ehhez a munkához, amelynel fontosabb nincs a világon, okvetlenül egy nagy, kopott rongyra van szükség, de akárhogy forogtam a konyhában és a teraszon, nem sikerült megpillantanom. Aztán szemembe tűnt az a függöny, amely az ablakról lógott Tankosava háta mögött. Csak megpillantottam, de nem értettem meg, hogy felhasználhatnám a kopott rongy helyett, míg harmadszor vagy negyedszer rá nem néztem. Akkor az ablakhoz mentem, egyik kezemmel egy kicsit félretoltam Tankosavát, a másikkal, a ballal pedig teljes erőből megrántottam a függönyt.

És megálltam.

És ezt gondoltam: mi vagyok én most? Ugyanaz vagyok, ami voltam, továbbra is Perónak nevezhetem magam? Ha Mokubengokrakajapovacnak meghal a nagyapja, őt többé nem hívják Perónak, mint addig, hanem nevet változtat és Tipunak hívják, mert öregapja halálával ő is megváltozott. Ha meghal a nagybátyja, senki sem fogja többé Nagypapátlanak hívni, ha most Nagybátyátlan. Ha megszületik egy gyermek élete, ő nem ugyanaz, mint mikor a hatodik élet áll talpra, mert a hatodik, ami megszületett, megvonja jogát mindazokra a nevekre, amelyeket korábban viselt, mint ahogyan ő is megvonja az ötödik gyermektől azt a nevet, amije volt, azért, mert megjött a hatodik, amelyik az első is, a harmadik is, és az ötödik valami mássá változik. Özvegy Petrovićné többé nem Jelena Marković, hanem az eltűnt Petrović, aki továbbra is létezik az özvegyvel összefüggésben, meghatározva őt ebben a világban és az eljövendőben, amelyet az asszony a saját járásával, gondolatával, félelmével és végével fog megvalósítani. Mi vagyok én most, igen, ezt gondoltam, de semmit sem fogtam fel, mi vagyok én a vérnek ezen a robajló félútján, amikor lezárult az az országút, amelyen eddig a hatalmas kereszteződésig jöttem konyhánk ablaka alatt? Mi az

én utam a számtalan sok út, országút és egymást keresztül-kasul szelő útkereszteződés között, amelyek egymásra vannak rétegeződve, egy rakáson a folyók és tavak között, mi vagyok, mi vagyok, főképp mi vagyok, én — semmi, a végtelenül nagy torkolat betorkollásai és kitorokollásai között?

De nem erre gondoltam. Ezt nem tudtam akkor, míg a függönyt húztam, nem tudtam, míg megálltam, semmiképpen sem tudtam, hogy semmi vagyok a felúton, valami új és más nevű, mint az, amit tegnapig hordoztam, mint egy hadúr, egy bénuló világ nyomorék teremtője. Úgy gondoltam, mint ahogyan talán kell is — ki tudja ezt, tudom, hogy én nem fogom, nem is próbálom többé —, hagyom, hogy így görögjön, hogy az emberből talán ismét gnu antilop legyen, ki tudja, melyik országút vonalán, amelyen tévesen helyezték el a közlekedési jelt — gondoltam, s tudom, hogy csak arra gondoltam, hogyan vegyem le a függönyt és végezzem el az összes ügyek közül a legfontosabbat, és ezért megálltam meglepetten, hogy az első húzás után a függöny továbbra is fenn maradt az ablakkereten.

Csak néhány erős rántás után szakadt le váratlanul, úgyhogy majdnem kiestem a tolokocsiból, de végül mindenem megvolt, ami kellett, így hát gyorsan lemásztam a padlóra, és kezdtem a függönyt a vízbe mártogatni, a padlót törölni és aztán a függönyt mosni a vödörben. Utoljára a vödör fölé hajolva, a zavaros vízbe bámulva, ami biztosan rejteget valami képet, csak én nem láthatom, egyszerre csak okádni kezdtem a képet rejtő zavaros vízbe. A hányás után a vödörbe bámultam legyengülten, arra is tehetetlenül, hogy elszakadjak tőle, egész fejemben és tudatomban csak egyetlenegy kép volt, inkább benyomás, mint kép, valójában érzélem, egy bezáruló kör, egy pont, amely nem tudni, hogyan, körözni kezd a vödörben levő folyadék felületén, hogy most megszűnjön körözni az üledékben, hogy az üledékben maradjon, nem tudva, miért teszi ezt. Az üledéket bámulva éppen csak hogy nincs erőm felállni, elmenni, megfojtani magam, kigondolni bármit, hihetetlen élénkséggel hittem akkor, hogy valami történni fog a vödörben, hogy a vödörben valaminek történnie kell, mégpedig nagyon gyorsan, mindenképpen még mielőtt levennem szemem a még mindig kavargó üledék felületéről. Valahogyan tudom: a vérfertőző ölelésben megszületik és az emberi anyagcseréktől rögtön megnövekszik Antigoné és Polüneikész, Iszméné és Ettheoklész, hogy az elsők feláldozzák magukat, a másodíkok testvérgyilkosokként megsemmisítsék egymást, a harmadíkok uralkodjanak, a negyedíkok szerelmesek legyenek, szépek vagy csúnyák, dicsőségesek vagy átkozottak, vakok, legyenek üledékbe bámulók, azzal a vággyal, hogy benne fedjék fel örökkévalóságukat. Anyyira hétköznapiak vettem, hogy ez meg fog történni, hogy szenvedélytelenül meglepődtem, felemelve zavaros fejemet a vödör fölül és a tolokocsiba fölmászva, hogy Oidipusz gyermekei még nem dugták ki fejcskéiket, kíváncsian bámulva fiatal, alig megszületett szemükkel konyhánk világos, nagy furcsa világába, a világok egyikébe, a sírokba a sírok között.

Ekkor úgy tűnt, hogy kijózanodtam. Aztán úgy tűnt, hogy minden hétköznapi. Úgy tűnt, hogy Tankosava egészen egyszerűen lóg az ablakon, míg én egészen egyszerűen mosdok az edényekkel teli konyhai mosogatótól fölött, az edények fölött, amelyeket Tana lelkiismeretesen

elmosogatott, mielőtt beverte volna a kampót a falba. A tál fölé hajolva jajgatni kezdtem, higgadtan meggyőződve arról, hogy ez minden, amit tudok, és minden, amit valaha is tudtam.

Hornyik György fordítása